

بررسی عوامل درآمد زائی در آموزش عالی مطالعه موردی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

نفیسه رجب زاده *

کارشناس مسئول بودجه دفتر برنامه ریزی، بودجه و تشکیلات وزارت علوم تحقیقات و فناوری

ارتباط با نویسنده: Nafiseh_rajabzadeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۷/۰۴ تاریخ اصلاح: ۱۳۹۶/۰۸/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۰۸

Income Generation Factors In Higher Education, Case Study of Affiliated Universities, Ministry of Science, Research and Technology in Iran

Nafise Rajabzade *

The Planning, Budget and Organization Office, The Ministry of Science, Research and Technology, Iran

Email: Nafiseh_rajabzadeh@yahoo.com

Received 26/09/2017, Revised 28/10/2017, Accepted 3/12/2017

چکیده

دانشگاه‌های ایران بطور متمرکز اداره می شوند و از نظر بودجه ای وابسته به دولت می باشند. این مساله چالشی است که دانشگاهها را همراه دولت به حضيض رکود و اوج رونق می رساند. از طرفی شرایط ناپایدار اقتصادی کشور که بدلیل بیماری هلندی وابسته به درآمد نفتی است و از سوی دیگر اعمال تحریمها و یا در نقطه مقابل لغو تحریمها، همگی مواردی است که موجب شده است بودجه دانشگاه به بودجه‌ای غیر قابل اتکا وابستگی شدید داشته باشد.

صرفنظر از اینکه توسعه کمی دانشگاهها تا چه میزان همگام با توسعه کیفی بوده است و دانشگاه موفق به ایفای رسالت خود در تربیت نیروی انسانی کارا جهت رسیدن به رشد اقتصادی تعیین شده در سند چشم انداز و برنامه ها ی توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شده باشد. مساله تامین مالی هزینه های موسسات آموزش عالی چالشی است که بیش از هر زمان دیگری حائز اهمیت می نماید. مطالعه حاضر، منابع مالی دانشگاههای داخلی و خارجی، تحلیل منابع درآمد اختصاصی سال ۹۴ دانشگاهها را مورد واکاوی قرار داده و راهکارهایی را برای افزایش درآمد اختصاصی در دانشگاهها، پیشنهاد می دهد.

کلمات کلیدی: تامین مالی آموزش عالی، درآمد اختصاصی، منابع مالی دانشگاهها

۱- مقدمه:

در زمان کنونی دو جریان فکری در خصوص بودجه آموزش عالی وجود دارد. جریان اول با استناد به قانون اساسی پیرامون تکالیفی که دانشگاهها موظف به انجام آنها هستند از یک سو و از سوی دیگر اصل ۳۰ قانون اساسی که دولت را موظف می نماید وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد؛ تامین مالی آموزش عالی را بر عهده دولت می دانند.

جریان فکری دیگری نیز در چند سال اخیر در حال رشد است که با توجه به بحرانهای مالی دولت و اثر پذیری مستقیم دانشگاهها از آن و همینطور اتکا به خلق ثروت مبتنی بر دانش و کشف پتانسیلهای درون دانشگاه در ایجاد درآمد به سمت استقلال مالی دانشگاه سوق می یابد.

راسل [۵] به نقش منابع درآمدی دانشگاه بر عملکرد آن تاکید دارد. وی در مطالعه خود به این نتیجه رسید که میزان منابع درآمدی یک دانشگاه نقش تاثیرگذاری بر کیفیت آموزش خواهد داشت. میاندهی و همکاران [۴] در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند همواره تلاش مستمری از سوی دانشگاهها برای ایجاد استقلال مالی وجود دارد. همچنین مک کئون [۳] در مطالعه خود تاکید دارد چنانچه هزینه های دانشگاهها از بودجه اختصاص یافته دولت، فزونی یابد آنگاه دانشگاهها برای بدست آوردن منابع بیشتر از بودجه دولت وارد رقابت می شوند. لیفتر [۲] به بررسی منابع تامین مالی در کشورهای امریکا، سوئیس، انگلستان و هلند پرداخت. نتیجه پژوهش وی نشان می دهد که با وجود اینکه در برخی از این کشورها، دانشگاهها کاملا وابسته به بودجه دولت بوده و در برخی دیگر، دانشگاه استقلال مالی دارند؛ اما رابطه معناداری بین روش تامین مالی و میزان موفقیت دانشگاه وجود ندارد [ESIB ۱]. نیز مطرح می کند که کیفیت در دسترس بودن آموزش عالی به میزان قابل توجهی به نحوه تامین مالی آن بستگی دارد.

در همین راستا در مطالعه حاضر به تحلیل منابع درآمدی دانشگاههای وابسته به وزارت علوم پرداخته شده است. برای انجام این مطالعه بطور گسترده ای اطلاعات درآمدی دانشگاههای مذکور جمع آوری و مورد پایش و تحلیل قرار گرفت. دانشگاههای سرآمد در هر منبع شناسایی گردیده و راهکارهایی برای افزایش درآمد اختصاصی پیشنهاد گردید.

۲- مطالب اصلی

در این بخش به بررسی منابع درآمدی دانشگاههای داخلی و خارجی پرداخته می شود.

۲-۱- منابع تامین مالی دانشگاههای داخلی

در مورد منابع تامین مالی دانشگاههای داخلی بطور کلی دانشگاههای ایران در تامین مالی فعالیتهای خود از سه منبع زیر بهره مند می شوند:

- منابع مالی دولت (درآمد عمومی)
- درآمد اختصاصی
- کمک های نقدی افراد و موسسات خیریه

منابع مالی دولت : سالانه دولت بر اساس مجموعه ای از شاخصها نظیر ، تعداد دانشجو به تفکیک گروه آموزشی و مقطع تحصیلی ، تعداد هیات علمی ، ضریب منطقه ای ، نرخ تورم و ... در قالب مدل تعیین و توزیع اعتبارات ، بودجه مشخصی را برای دانشگاه پیشنهاد می دهد که بعد از تصویب در مجلس شورای اسلامی این بودجه به دانشگاه ابلاغ می شود. با توجه به شرایط اقتصادی کشور لزوماً تخصیص کامل این اعتبار مصوب ، حتمی نبوده و همین مساله چالش اعتباری در دانشگاه را تشدید می نماید .

از سوی دیگر در پاره ای از مواقع دولت فراخور شرایط بحرانی دانشگاه اقدام به تخصیص اعتباری مازاد بر اعتبار مصوب (اعتبارات متفرقه) می نماید .

هر چند این پایه درآمدی قسمت عمده اعتبار دانشگاهها را تشکیل می دهد اما کاملاً وابسته به شرایط بودجه ای دولت می باشد.

درآمد اختصاصی ، این پایه درآمدی، درآمدی است که دانشگاه آن را ایجاد می نماید و مستقل از اعتبارات عمومی می باشد. در این مطالعه مبنای گردآوری و تجمیع منابع درآمد اختصاصی ، نظرات کارشناسی تعدادی از مدیران بودجه و مالی دانشگاهها و همچنین بررسی اسناد مالی مربوط به منابع درآمدی آنها می باشد. بدین ترتیب عمده منابع درآمد اختصاصی دانشگاههایی در داخل کشور شامل موارد ذیل می باشد.

۱-در آمد پژوهشی : طرح پژوهشی اعضای هیات علمی - درآمد ناشی از تحقیقات مشاوره ای - فروش دانش فنی

- ۲- درآمد ناشی از اجاره املاک و اموال : اجاره بهاء اماکن در اختیار - درآمد از محل استقرار شرکتها و موسسات - اجاره مهمانسرا - اجاره آزمایشگاه و سالنهای ورزشی
- ۳- درآمد ناشی از شهریه : شهریه دانشجویان شبانه - پردیس - انتقالی و ترم تابستان - بورسیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی - دوره های مجازی
- ۴- درآمد ناشی از سلف : درآمد ناشی از تهیه غذا برای دانشجویان و افراد
- ۵- درآمد ناشی از فروش محصولات : فروش محصولات کشاورزی و دامی
- ۶- درآمد برگزاری دوره و آزمون : برگزاری آزمونهای ادارات و موسسات - برگزاری دوره آموزشی
- ۷- درآمد فروش اموال و املاک : فروش اموال منقول و غیر منقول - فروش ضایعات - فروش زمین و ملک
- ۸- درآمد چاپ و نشر : امکانات چاپ و تکثیر - فروش کتب و نشریات - حق استفاده از کتابخانه
- ۹- درآمد مشاوره : خدمات مشاوره دانشجویی ، خانواده ، تحصیلی و....
- ۱۰- درآمد ناشی از سپرده بانکی
- ۱۱- درآمد حق ثبت نام : هزینه شرکت در مصاحبه دکتری - حق ثبت نام در دوره آموزشی - ثبت نام آزمون استخدامی
- کمک های نقدی افراد و موسسات خیریه ، بنابر ماده ۴۰ آیین نامه مالی و معاملاتی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ؛ کمکهای نقدی به دانشگاهها در حسابهای ویژه ای سپرده می شود و می تواند یکی از منابع مهم تامین مالی دانشگاه ها باشد . فرهنگسازی و آموزشهای همگانی در جامعه به نحوی که افراد به مشارکت مالی درآموزش عالی تشویق شوند و به اهمیت کمکهای نقدی خود در این حوزه آگاهی یابند ؛ می تواند این منبع مالی دانشگاهها را نسبت به گذشته کارا تر نماید.
- ۲-۲- منابع تامین مالی دانشگاههای خارجی
- در مقایسه با منابع اعتباری دانشگاههای داخلی ، منابع درآمدی دانشگاههای خارجی به شرح ذیل می باشد .

- ۱- کمکهای دریافتی از دولت یا ایالت ها : اعتباراتی که از سوی دولت و یا ایالتها در اختیار دانشگاهها قرار می گیرد.
- ۲- شهریه و درآمدهای دانشجویی : درآمدهایی در قالب شهریه دانشجویی ، قراردادهای آموزش کوتاه مدت
- ۳- قراردادهای تحقیقاتی دولتی : اعتباراتی که برای تحقیقات و یا توسعه فعالیت های تحقیقاتی از طریق دولت یا ایالت در اختیار دانشگاه قرار گرفته و حتما باید به مرف هزینه ای تحقیقاتی برسد.
- ۴- قراردادهای تحقیقاتی با بخش خصوصی : اعتباراتی که توسط بخش خصوصی به منظور انجام تحقیقات خاص مورد نظر این بخش در اختیار دانشگاه قرار می گیرد.
- ۵- درآمد ناشی از فروش کالا و ارائه خدمات : درآمدهای دانشگاه ناشی از فروش محصولاتی نظیر کتب ، محصولات کشاورزی و دامی و خدمات پزشکی یا آزمایشگاهی
- ۶- درآمد موقوفات : در یافتهای دانشگاه از محل سود حاصل از سرمایه گذاری اعم از خاص (مصرف وجوه صرفاً برای موارد مورد نظر وقف) و عام (مصرف وجوه در راستای اهداف دانشگاه)
- ۷- هدایا و کمک ها : وجوهی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی برای مصارف عام و خاص در اختیار دانشگاه قرار می گیرد . مصرف هدایای خاص صرفاً در راستای هدف مورد نظر هدیه دهنده مصرف می شود.
- ۸- سود حاصل از سرمایه گذاری :درآمد ناشی از سرمایه گذاری های انجام شده توسط دانشگاه مانند خرید سهام یا ایجاد واحدهای تولیدی و خدماتی
- ۹- درآمد کلینیکها و خدمات بهداشتی : وجوهی که از طریق مراکز بهداشتی و یا بیمارستان های تحت کنترل دانشگاه وصول می شوند.
- ۱۰- اجاره : درآمد های خوابگاه ها و اجاره محل برگزاری کنفرانس ها و همایش ها
- ۱۱- شرکتهای مقاطعه کاری طرف قرارداد: دریافتی دانشگاهها از شرکتهایی که عهده دار انجام خدماتی در دانشگاه هستند مانند اداره سالن های ورزشی ، رستورانها ، سالنهای اجتماعات یا اداره خوابگاهها و انجام تعمیرات

۱۲- سایر درآمدها: وجوهی که توسط دانشگاه کسب می شود لیکن بدلیل کمی تنوع در طبقه بندی های فوق، قرار نمی گیرد. نظیر حق لیسانس، سفرهای آموزشی، بهره دریافتی، درآمد ناشی از مالکیت معنوی.

۲-۳- تحلیل منابع درآمدی دانشگاههای ایران در سال ۹۴

در حال حاضر برای پیش بینی درآمد اختصاصی دانشگاهها از روش سنتی استفاده می شود. به این ترتیب که برای تدوین لایحه بودجه، دانشگاهها و مراکز از معاونتهای آموزشی، پژوهشی، سایر معاونتها و بخشهای مختلف پیش بینی درآمدهای اختصاصی را جمع آوری نموده و با توجه به عملکرد سال قبل درآمد اختصاصی، رقمی را به عنوان درآمد مصوب اختصاصی برای درج در لایحه بودجه اعلام می نمایند.

در این روش صرفاً عدد درآمد اختصاصی مدنظر بوده و هیچگونه تحلیلی از منابع درآمدی وجود ندارد. همینطور در این روش امکان برنامه ریزی برای سرمایه گذاری در آندسته از منابعی که دانشگاه یا موسسه پژوهشی بطور بالقوه از مزیت نسبی برای ایجاد درآمد بیشتر از آن منبع برخوردار است؛ وجود ندارد. یکی دیگر از معایب استفاده از این روش این است که به هیچ عنوان نمی توان درآمد اختصاصی سال قبل را پایه ای مطمئن برای پیش بینی درآمد سال آینده قرار داد.

چنانچه دانشگاه، پیش بینی قابل استنادی از درآمد اختصاصی خود داشته باشد؛ با بهره گیری از پیش بینی رشد بودجه عمومی می تواند وضعیت اعتباری خود را قبل از سال بررسی نموده و میزان کسری احتمالی را پیش بینی نموده و تدابیر مدیریت هزینه را از ابتدای سال اعمال نمود. به این ترتیب لزوم وجود الگویی که بتواند درآمد اختصاصی دانشگاه را مدیریت نماید؛ ضروری می نماید.

به منظور تحلیل درآمد اختصاصی سال ۹۴ دانشگاهها، در قالب فرمهایی، اطلاعات مربوط به منابع درآمدی و همچنین اطلاعات اعتباری آنها جمع آوری شد. از مجموع ۱۸۵ دانشگاه وابسته به وزارت علوم، دانشگاه جامع علمی کاربردی، دانشگاه شاهد، دانشگاه صنعتی سیرجان اطلاعات خود را ارسال نموده و ۷ دانشگاه نیز، زیر مجموعه ردیف اصلی می باشند که اطلاعات آنها در درون اطلاعات دانشگاه مادر لحاظ شده است. بنابر این نمونه مورد بررسی شامل ۱۷۵ دانشگاه است.

جدول ۱: اعتبارات دانشگاهها در سال ۹۴ (ارقام به میلیون ریال)

درآمد هزینه ای تخصیص یافته	مصوب اختصاصی یافته	درآمد تحقق	مازاد اختصاصی	درآمد تحقق	مصوب در آمد اختصاصی قانون یافته	کل درآمد اختصاصی تحقق یافته	جمع اعتبارات غیر اختصاصی و اعتباراتی
42,412,508	17,838,669	1,908,938	24,450,163	19747607	62160115	(کل اعتبارات)	

همانطور که جدول فوق نشان می دهد با استناد به اطلاعات جمع آوری شده ، آموزش عالی در سال ۹۴ توانست مبلغ ۶۰۷,۷۴۷,۱۹ در آمد اختصاصی ایجاد نماید. که از این رقم ۱۷,۸۳۸,۶۶۹ میلیون ریال در قالب درآمد اختصاصی مصوب و ۱,۹۰۸,۹۳۸ میلیون ریال مربوط به مازاد درآمد اختصاصی می باشد. به این ترتیب دانشگاهها در مجموع نتوانستند رقم پیش بینی شده درآمد اختصاصی در قانون بودجه ۹۴ را کسب نمایند.

با توجه به ارقام جدول فوق نسبت درآمد اختصاصی دانشگاهها در سال ۹۴ و همچنین کل اعتبار تخصیص یافته به آموزش عالی از سوی دولت (مجموع تخصیص اعتبارات هزینه ای ، اختصاصی) ۳۱ درصد می باشد .

در سال ۹۴ ، از مجموع ۱۸۵ دانشگاه، ۸۸ دانشگاه نتوانستند نسبت به مصوب درآمد اختصاصی مندرج در قانون بودجه ، رقمی مازاد را کسب نمایند.

با توجه به سیاستهای کاهش وابستگی به بودجه دولتی لزوم توجه به ایجاد منابع درآمدی در دانشگاهها، موسسات پژوهشی و پارکهای علم و فناوری ، باید استفاده از منابع درآمدی جدید مورد توجه جدی قرار بگیرد .

جدول ذیل کل درآمد اختصاصی دانشگاهها در سال ۹۴ از منابع معرفی شده را نشان می دهد. همانطور که جدول نشان می دهد به ترتیب درآمد ناشی از شهریه بیشترین سهم و درآمد ناشی از حق مشاوره کمترین سهم را در عملکرد درآمد اختصاصی دانشگاهها در سال ۹۴ به خود اختصاص داده اند . هینطور درآمد پژوهشی ۰/۱ از کل درآمد اختصاصی آموزش عالی را به خود اختصاص می دهد .

جدول ۲: منابع درآمدی دانشگاهها در سال ۹۴

عملکرد سال ۱۳۹۴	سهم منبع از کل درآمد اختصاصی	منابع درآمد
۲,۰۶۸,۲۲۰	۰.۱۰۴۹	درآمد پژوهشی
۴۱۹,۸۳۲	۰.۰۲۱۳	درآمد ناشی از اجاره املاک و اموال
۱۲,۵۹۸,۰۰۷	۰.۶۳۹۰	درآمد ناشی از شهریه
۵۳۰,۷۹۸	-	درآمد ناشی از سلف
۰.۰۲۶۹	۲۹۴,۰۸۰	درآمد ناشی از فروش محصولات
۱۹۶,۸۲۱	۰.۰۱۴۹	درآمد برگزاری دوره و آزمون
۷۹۱,۵۶۲	۰.۰۱۰۰	درآمد فروش اموال و املاک
۱۴۱,۵۱۸	۰.۰۰۴۰۱	درآمد چاپ و نشر
۱,۷۹۴,۸۸۵	۰.۰۰۷۲	درآمد ناشی از سپرده
۴۵,۵۳۵	۰.۰۰۹۱۰	درآمد حق ثبت نام
۲۲,۲۲۰	۰.۰۰۲۳	درآمد مشاوره
۸۱۳,۱۵۱	۰.۰۰۱۱	سایر موارد
۱۸,۹۲۵,۰۶۷	-	درآمد اختصاصی خالص
۱۹,۷۱۶,۶۲۸	-	کل درآمد اختصاصی

با تامل بر منابع درآمدی می توان دریافت که درآمد ناشی از فروش اموال در واقع خلق ثروت نبوده و صرفاً تبدیل یک دارایی به نوع دیگر آن می باشد. به همین دلیل جهت جلوگیری از تحلیل اشتباه، منبع درآمدی فروش اموال و املاک در ادامه کار حذف گردید. بدین ترتیب کل درآمد اختصاصی سال ۹۴ دانشگاهها رقم ۱۹,۷۱۶,۶۲۸ میلیون ریال می باشد و با لحاظ کسر درآمد ناشی از فروش اموال و املاک به درآمد اختصاصی خالص ۱۸,۹۲۵,۰۶۷ میلیون ریال کاهش می یابد.

شکل ۲: نمودار منابع درآمدی دانشگاهها در سال ۹۴

با توجه به نمودار فوق ، مهمترین منابع درآمدی دانشگاهها با توجه به میزان مقادیر ریالی آنها ، درآمد ناشی از شهریه ، درآمد پژوهشی ، درآمد ناشی از فروش اموال و املاک ، درآمد ناشی از سلف ، درآمد ناشی از اجاره املاک و اموال و در نهایت درآمد ناشی از فروش محصولات دامی و کشاورزی می باشد.

جدول ۳: لیست دانشگاههای برتر در درآمدزایی در هر منبع :

نام دانشگاه	درآمد	نام دانشگاه	درآمد
دانشگاه تهران	درآمد مشاوره	دانشگاه صنعتی امیر کبیر	درآمد ناشی از سلف
دانشگاه تهران	درآمد حق ثبت نام	دانشگاه پیام نور	درآمد ناشی از شهریه
دانشگاه تهران	درآمد ناشی از سپرده	دانشگاه تهران	درآمد ناشی از اجاره املاک و اموال
دانشگاه پیام نور	درآمد چاپ و نشر	دانشگاه صنعتی شریف	درآمد پژوهشی
دانشگاه علامه طباطبائی	درآمد فروش اموال و املاک	دانشگاه شیراز	درآمد ناشی از فروش محصولات
دانشگاه تهران	درآمد برگزاری دوره و آزمون	شاخصترین دانشگاه	منبع درآمدی

بنابر جدول ۳ ، دانشگاههایی که بالاترین میزان درآمد را در هر منبع درآمدی دارند ؛ مشخص شده اند . بالا بودن میزان درآمد پژوهشی در دانشگاه صنعتی شریف با در نظر داشتن پتانسیل بالای این دانشگاه در امر پژوهش و در اختیار داشتن اساتید و دانشجویان نخبه امری بدیهی بنظر می رسد . همچنین دانشگاه تهران نیز به دلایل مشابه ، همانگونه که قابل پیش بینی بود در اکثر منابع درآمدی بیشترین مقادیر را

بخود اختصاص داده است . در این میان دانشگاه پیام نور بدلیل شهریه محور بودن ، بیشترین میزان شهریه دانشجویی و همچنین بدلیل حجم بالای چاپ کتب مخصوص این دانشگاه ، بالاترین در آمد چاپ و نشر را دارد .

عنوان دانشگاه	نسبت درآمد اختصاصی	عنوان دانشگاه	نسبت درآمد اختصاصی
	خالص به کل اعتبارات خالص		خالص به کل اعتبارات خالص
دانشگاه تهران - دانشکده فنی فومن	0.994	دانشگاه تهران	0.446
دانشگاه تهران - دانشکده علوم و فنون نوین	0.993	دانشگاه محقق اردبیلی - دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی مغان	0.424
دانشگاه صنعتی کرمانشاه	0.976	دانشگاه بجنورد-مجمع آموزش عالی و کشاورزی و منابع طبیعی شیروان	0.409
دانشگاه پیام نور	0.789	دانشگاه صنعتی شریف	0.396
دانشگاه لرستان	0.789	دانشگاه خلیج فارس	0.39
دانشگاه شیراز	0.582	دانشگاه ایلام	0.352
دانشگاه تهران - مجتمع آموزش عالی قم	0.564	دانشگاه علامه طباطبائی	0.342
دانشگاه تربیت مدرس	0.541	مرکز آموزش عالی دولتی شهیدمدرس شهرضا	0.341
دانشگاه دامغان	0.539	دانشگاه سیدجمال الدین اسدآبادی	0.341
دانشگاه تحصیلات تکمیلی صنعتی و تکنولوژی پیشرفته	0.5	دانشگاه صنعتی امیرکبیر	0.327
دانشگاه کوثر-ویژه خواهران	0.5	دانشگاه خواهران سمنان (فرزانگان)	0.326
دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار	0.499	دانشگاه صنعتی شیراز	0.325
دانشگاه خلیج فارس - دانشکده فنی ومهندسی چم	0.484	دانشگاه شهیدبهشتی	0.311
مجتمع آموزش عالی اردکان	0.482	دانشگاه علم وصنعت ایران	0.31
دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	0.465	دانشگاه فردوسی مشهد	0.309
دانشگاه تبریز- دانشکده فنی ومهندسی مرند	0.301	دانشگاه شهیدبهشتی - پردیس زیرآب سوادکوه	0.307

در جدول ۴ دانشگاههایی که نسبت درآمد اختصاصی خالص به کل اعتبارات خالص آنها بیشتر از ۳۰ درصد در سال ۹۴ بوده است ؛ مشخص شده اند . با دقت در این جدول مشخص می گردد ؛ تمامی طیفهای دانشگاهی (دانشگاه مادر ، دانشگاه در حال توسعه و دانشگاه تازه تاسیس) توانسته اند در جذب درآمد اختصاصی خالص موفق عمل

نمایندو جذب درآمد اختصاصی منحصر به دانشگاههای مادر نبوده و دانشگاههای دیگر نیز با بکارگیری صحیح پتانسیل های موجود ، سهم درآمد اختصاصی از کل اعتبارات خود را افزایش داده اند .

واکاوای منابع درآمدی دانشگاههای فوق نشان می دهد که دانشگاههای مادر در تمامی منابع درآمدی موثر عمل نموده اند و دانشگاههای در حال توسعه و تازه تاسیس بیشتر از منابع اجاره اموال و املاک ، شهریه دانشجویی، درآمد ناشی از سلف و سود سپرده بانکی بهره برده اند .

از آنجا که سهم شهریه دانشجویی در مقدار درآمد اختصاصی دانشگاهها رقمی قابل ملاحظه می باشد لزوم بازنگری در تعیین شهریه و بروز رسانی آن امری مهم بنظر می آید .

از میان منابع درآمدی دو منبع درآمد ناشی از پژوهش و همچنین درآمد ناشی از اجاره املاک و اموال بسیار با اهمیت می باشند . در مورد پژوهش دانشگاه از پتانسیل علمی در اختیار در جهت ایجاد درآمد بهره می برد و در مرود منبع دوم ، دانشگاه توانسته است از فضاهای کالبدی خود به خلق درآمد بپردازد . در ادامه به بررسی این دو منبع درآمدی در دانشگاههای تحت مطالعه پرداخته می شود.

درآمد ناشی از اجاره املاک و اموال :

در جدول ۵ دانشگاه هایی را که بیشترین درآمد از محل اجاره اماکن در اختیار - استقرار شرکتها و موسسات - اجاره مهمانسرا - اجاره آزمایشگاه و سالنهای ورزشی را داشته اند؛ آورده شده است . این دانشگاهها توانسته اند از فضای در اختیار خود در جهت ایجاد درآمد استفاده نمایند .

استفاده از ساختمانهایی که استفاده چندانی از آنها نمی شود و تبدیل آنها به هتل ، مهمانپذیر و یا سالن اجتماعات که قابلیت استفاده برای عموم آزاد باشد می تواند منبع مالی خوبی برای دانشگاهها باشد. دانشگاههای با ماهیت کشاورزی و منابع طبیعی و همچنین صنعتی فرصت بسیار خوبی در اختیار دارند تا با به روز رسانی تجهیزات خود و همینطور در اختیار قرار داشتن دانش فنی ، بخش خصوصی را ترغیب به انجام سرمایه گذاری در محیط دانشگاهی نمایند. مصاحبه با متخصصین دانشگاهی در این پژوهش نشان می دهد که سرمایه گذاری مثلا هزینه احداث چند حلقه چاه ، باعث برگشت

سرمایه در زمان بسیار کوتاه و همزمان دستیابی به مقدار قابل قبولی درآمد اختصاصی می‌گردد. به این ترتیب جذاب نمودن سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه‌های مختلف دانشگاهی با در نظر داشتن استفاده از علم و فن روز در محیط دانشگاه، راهکار مفیدی جهت برون رفت از بحران مالی در آموزش عالی می‌باشد.

جدول ۵: درآمد ناشی از املاک و اجاره

عنوان دانشگاه	م.ریال	املاک و اموال ناشی از اجاره	م.ریال
دانشگاه تهران	108,695	دانشگاه صنعتی اصفهان	6,475
دانشگاه اصفهان	30,662	دانشگاه یزد	6,188
دانشگاه فردوسی مشهد	20,000	دانشگاه شهیدباهنر کرمان	6,169
دانشگاه الزهرا	18,576	دانشگاه محقق اردبیلی	6,115
دانشگاه کاشان	18,048	دانشگاه جیرفت	5,976
دانشگاه شیراز	11,944	دانشگاه حکیم سبزواری	5,704
دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول	9,851	دانشگاه تربیت مدرس	5,384
دانشگاه بوعلی سینا	8,614	دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی	5,321
دانشگاه تهران - دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی	8,558	دانشگاه تبریز	5,195
دانشگاه شهیدچمران اهواز	8,015	دانشگاه علم و صنعت ایران	5,097
دانشگاه خوارزمی	7,810	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری	5,085
دانشگاه علامه طباطبائی	6,588		

درآمد ناشی از پژوهش:

دانشگاه به عنوان نهاد تولید کننده علم و تربیت کننده نیروی علمی کشور، ابزارهای مورد نیاز برای انجام پژوهش و ارتباط دادن آن با صنعت را در اختیار دارد. بدین ترتیب انتظار می‌رود دانشگاهها بتوانند از فرصت در اختیار خود در جهت ایجاد ارتباط موثر با صنایع استفاده نموده و در راستای خلق ثروت ناشی از دانش گام بردارند. میزان کل درآمد پژوهشی آموزش عالی در سال ۹۴ مبلغ ۲۰۶۸۲۲۰ میلیون ریال می‌باشد.

جدول ۶ دانشگاههایی که درآمد پژوهشی آنها بیشتر از مقدار میانگین (۱۱۱۸۰ میلیون ریال) می باشد را نشان می دهد. این دانشگاهها اغلب دانشگاههای مستقر در پایتخت و یا مراکز استانها و همچنین دانشگاههای صنعتی می باشند. موقعیت جغرافیایی این دسته از دانشگاهها فرصتی در اختیار آنها قرار می دهد تا بتوانند ارتباط نزدیکی با صنایع برقرار نموده و درآمد پژوهشی مناسبی را ایجاد نمایند.

جدول ۶: درآمد پژوهشی دانشگاه ها در سال

عنوان دانشگاه	درآمد پژوهشی	عنوان دانشگاه	درآمد پژوهشی
دانشگاه صنعتی شریف	689,384	دانشگاه تبریز	32,058
دانشگاه تهران	281,063	دانشگاه فردوسی مشهد	25,734
دانشگاه علم و صنعت ایران	141,116	دانشگاه علامه طباطبائی	22,165
دانشگاه صنعتی اصفهان	125,050	دانشگاه ارومیه	21,128
دانشگاه صنعتی امیرکبیر	115,519	دانشگاه شهیدباهنر کرمان	20,696
دانشگاه شهیدبهشتی	105,000	دانشگاه صنعتی سهند	16,071
دانشگاه شیراز	96,438	دانشگاه اصفهان	15,629
دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی	69,524	دانشگاه کاشان	14,952
دانشگاه تربیت مدرس	67,839	دانشگاه تهران - دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی	12,802
دانشگاه شهیدچمران اهواز	35,676	دانشگاه یزد	12,515

در بین منابع درآمدی، مهمترین منبع از حیث ماهیت و سازگاری با فلسفه وجودی دانشگاه، درآمد ناشی از پژوهش می باشد. این منبع شامل درآمد ناشی از طرح پژوهشی اعضای هیات علمی، درآمد ناشی از تحقیقات مشاوره ای، فروش دانش فنی و

درآمد ناشی از انجام آزمایش است. درآمد پژوهشی از طریق ایجاد ارتباط میان صنعت و دانشگاه ایجاد می شود.

لازم به ذکر است این مطالعه با فرض شرایط اقتصادی ایران و وقوع تورم رکودی در کشور که تمامی بخشها از جمله صنعت را وارد دوره رکود همراه با افزایش قیمت نهاده ای تولید نموده و طبعاً بر رابطه میان صنعت و دانشگاه تاثیر گذاشته است؛ انجام شده و با نگاهی واقع بینانه در پی انتخاب بهترین راهکار در میان بدترین شرایط است.

۳- نتیجه گیری

شاید زمان آن فرا رسیده باشد که نگرش سنتی حاکم بر دانشگاهها تغییر یافته و راه حل مشکلات مالی آموزش عالی در ساختار آموزش عالی مورد واکاوی قرار گیرد. بروز رسانی رشته های دانشگاهی متناسب با نیاز روز جامعه و صنعت، حرکت به سمت دانشگاه کارآفرین، حمایت از اجرا طرحهای درآمد زا در دانشگاهها از سوی وزارت علوم (طرحهای ۵۰ درصد)، لحاظ نمودن توان ارتباط با صنعت و ایجاد درآمد هنگام جذب هیات علمی و استفاده از مزیت نسبی اقلیمی در ایجاد درآمد از جمله مواردی است که دانشگاهها می توانند برای خلق درآمد از آنها استفاده نمایند. در ادامه روشهایی برای افزایش میزان درآمد اختصاصی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی مطرح می شود.

۱. اختصاص یافتن درصدی از مالیات بر سود بنگاهها به دانشگاهها
۲. تشکیل مرکزی در دانشگاه جهت بازاریابی برای خدمات آموزشی، پژوهشی و مشاوره
۳. فراهم آوردن شرایط و ارائه تسهیلات خاص مانند معافتهای مالیاتی برای دانشگاهها که بتوانند در پروژه های سرمایه گذاری بلند مدت حضور داشته باشند.
۴. جذب دانشجویان خارجی، گسترش پردیس های دانشگاهی و آموزشهای مجازی
۵. جذب موقوفات به سوی دانشگاهها و اجرای معافیت های مالیاتی برای افراد و بنگاههای که به حمایت مالی از دانشگاهها می پردازند.

۶. برگزاری کارگاه های آموزشی مخصوص رؤسای دانشگاه ها و اعضای هیات اماناء در جهت آشناسازی آنها با انواع روشهای نوین جذب درآمد
۷. اختصاص یافتن درصدی از ارزش کل کالاهای صادراتی و عوارض کالاهای وارداتی به آموزش عالی
۸. معافیت یا تجدید نظر در نرخ عوارضی که دانشگاه ملزم به پرداخت آنها می باشد؛ نظیر عوارض سالانه شهرداری، صدور پروانه ساخت، پایان کار ساختمانهای آموزشی و خوابگاهی و همینطور تعرفه اینترنت در دانشگاهها. معرفی پایه مالیاتی جدیدی به نام مالیات بر آموزش، به این ترتیب که تمامی دستگاههای دولتی و همچنین بخش خصوصی موظف به پرداخت مبلغی در ازای بکارگیری نیروی کار تربیت شده در آموزش عالی می باشند.

مراجع:

- [۱] ESIB Policy Paper. (2005). Financing of higher education. Bergen, Norway: The National Unions of Students in Europe (ESIB). Retrieved from <http://www.esuonline.org/documents/policy/>
- [۲] Liefner, Ingo (2003). Funding, Resource allocation and Performance in Higher Education Systems, Journal of Higher Education 46(4), 469-489.
- [۳] Mc Keown, Mary (1999). Higher Education Funding Formulas – New Direction For Higher Education Funding Formulas. New Directions for Higher Education, 107: 99-107.
- [۴] Miandehi and Lavasany (1998). University Autonomy in the Future, working paper
- [۵] Russel John Dale (196). The finance of Higher Education, The University of Chicago Press.